

ПАМІЖ “ВОЛЯ” І “НІЛЬГА”...

I

Імя рускай паэтки Вольгі Седаковай упершыню я пачула летам у 1993 годзе. Малады пера-кладчык і паэт Мікола Раманоўскі, які толькі што скончыў вучобу ў Літаратурным інстытуце імя М.Горкага ў Маскве, заехаў да мяне па старой памяці — на маю кватэру, што на Камароўцы (вялікім ганд-

Матэрыі яшчэ ў той самы першы дзень-дзень-дзень тварэння Сусвету. Паэтчына душа-сведка мне ясна падаецца старэйшай за ўвесь створаны бачны нам Сусвет:

*А как огни потушат
и все по домам разойдутся
или за столом задремлют —
то-то страшно будет подумать,
где ты был и по какому делу...*

(О.Седакова. "Пир".)

Альбо такое "маштабнае" прызнанне нашай гераіні-душы, недзе блізкай сваёю анталагічнай, архаічнай сутнасцю да багоў на пачатку таго Вяселля — Разліцця віна (матэрыі) — Тварэння жывога космасу:

*...Жизнь ведь — небольшая вещьца,
вся, бывает, соберется
на мизинце, на конце ресницы —
а смерть вокруг нее, как море.*

(О.Седакова. "Зеркало".)

"Быць сведкай!" — вось, мне здаецца, натуральны лад жыцця любога майстра, прадстаўніка любога тыпу мастацтва. Каму ён прысвячае насамрэч свае вершы, карціны, музычныя і кінатворы, будзе палацавыя ансамблі, храмы? Тым, каго здаўна любіць, каго ад самага золку творчага шляху шукае ён...

*И если нас судьба вручит
несчастнейшей звезде —
дух веет, где захочет.
А мы живем везде.*

(О.Седакова. "Тристан и Изольда".)

Стыхіі прыроды і адкрытых чалавечых пачуццяў стыкуюцца, стукваюцца адна аб адну, ітурхаюцца ў вершах Вольгі Сэдакавай, як крыгі ў халоднай, празрыстай веснавай вадзе абуджанай ракі. Гэта рака свядомасці... Сама паэтка жыве як бы ў іншым вымярэнні, зазіраючы сюды, да нас, праз шчыліну паміж сусветамі. Як дзяўчынка — у сад, з тае прасторы, што

не-сад. Бывае, мне так і бачыцца яе жаноча-дзіцячы тварык, крыху расплюснуты паміж металічнымі прутамі чорных вершаваных радкоў, упрыгожаных зверху гераічным старадаўнім ажурам.

*Если это не сад —
разреши мне назад,
в тишину, где задуманы вещи.*

(О.Седакова. "Неужели, Мария...")

Яна глядзіць на свае "словы" і на нас, чытачоў, с к р о з ь іх любаснымі, амаль Боскімі вачыма:

*Ты, слово мое, как сады в глубине,
ты, слава моя, как сады и ограды, —
как может больной поклониться земле —
тому, чего нет, чего больше не надо.*

(О.Седакова. "Ни морем, ни дровом,
ни крепкой звездой...")

Тут мне хочацца ўсклікнуць ейнымі ж словамі:

*...Кто велел выращивать сады
из огненного зерна?*

(О.Седакова. "Когда мы решаемся ступить...")

І ўслед за паэткай — услухацца ў прастору...

III

Перагарнуўшы нанова старонкі некалькіх кніг паэзіі Вольгі Сэдакавай, я нядаўна заўважыла, што ёй блізкая эстэтыка паўночнай еўрапейскай літаратуры і культуры, якую метафарычна можна вызначыць словамі "Крышталёвы сад": "И некая странная сила, // как подо льдом вода, // глядела сквозь светила, // глядящие сюда"; "Похвалим веток бесценных, темных // купанье в живом стекле..."; "По белому пути, по холодному звёздному облаку..."; "...холодной воды попросим // и северной зимы: // она прекрасна, как топаз, // по с трещиной

ласць" адначасова), але і адчуванне нейкага пазамежнага натуральнага сваяцтва. Як ліст з установы Чырвонага Крыжа: "Мы знайшлі вам сястру!" ...Гэтае сарамліва-бессаромнае ўгляданне ў рысы твару дарослай жанчыны: "Падобная? не падобная?..", нейкія ейныя важныя паперы ў маіх руках, прадчуванне хуткіх абдымкаў, слёз і незваротнага біяграфічнага зруху, шчасця, перамены ("Не памром, але зменімся...")! Таму, відаць, і верш назваўся "Сястра" — як містычная размова з ёю, перамагаючы адлегласць і іншыя ўмоўнасці і перашкоды, якімі Бог-Бацька некалі пакараў неразумных людзей у раі.

СЯСТРА

— Сястра! Гэта ты? Адгукніся
Мне з цемры глыбокай, жывой.
З табой гэтак блізка сымліся
Мы тут, у вандроўцы зямной!

І радасна мне, і трывожна
Паслухаць аповесць твою.
А можа, і мне што не можна?
І я што замала раблю?

Адкуль ты? З Кітайшчыны мілай,
Вялікіх няшчотных глыбін?
Якая вясялая сіла
У іхніх няхітрых "янінь"!

І я там калісьці бывала,
І я там калісьці жыла.
І тое жыццё ўпадавала
І доўга забыць не магла.

Для шчасця не важныя рэчы:
Рассытваюцца пад рукой.
Адно толькі — радасць сустрэчы
З такімі ж, такім жа, такой...

— Сястра! Гэта ты? Адгукніся
Мне з цемры глыбокай, жывой.

З табой гэтак блізка сымліся
Мы тут, у вандроўцы зямной!

І цуд адбыўся: яна адгукнулася! І не толькі ў вершы пра сястру, дзе гаварыла "люстрана", маімі ж словамі, як іншапланетная істота ў пошуках кантакту... У лістападзе 1996 года яна прыехала ў Мінск, проста ў Нацыянальную бібліятэку, дзе я працую са старадаўнімі кнігамі, і разам з нямецкім пісьменнікам-тэолагам Вальтэрам Цюмлерам два вечары расказвала нам (мінскай інтэлектуальнай публіцы) пра сваё разуменне паэзіі, пра "прыгожае" і "цудоўнае" (у той час як Цюмлер аперываў больш тэрмінамі "ўзвышанае" і "жахлівае"), далікатна спрачалася з нямецкім калегам на тэму тэалагічнага вымярэння мастацкага твора. Ладзіў гэтую імпрэзу Інстытут Гэта (Мінск).

Па заканчэнні мы пазнаёміліся, і Вольга Сedaкова падпісала мне сваю кнігу "Врата, окна, аркі" — як залог свабоднага скразнага пранікнення жвавай думкі-ластаўкі ў любую будыніну замакмянелай сістэмы, а то і матэрыяльнай перашкоды, як мяркую я цяпер. І почырк у рускай паэткі аказаўся лятункавы, імклівы, у нечым падобны да пушкінскага... "Цуд як маральны доўг", — гэтак ахарактарызавала яе паэзію ў тыя часы Іна Войцкая.

Другая сустрэча з Вольгай Сedaковай адбылася ў канцы верасня 2000 года на міжнароднай "Літаратурнай канферэнцыі" ў Мінску, прысвечанай праблемам сучаснай літаратуры на Захадзе і Усходзе Еўропы. У той канферэнцыі бралі ўдзел пісьменнікі і літаратуразнаўцы з Беларусі (Уладзімір Арлоў, Алесь Разанаў, Ева Лявонова, Міхась Тычына і інш.), з Германіі (Хайнц Дытэр Кюн, Катарына Сафі Хакер, Арнольд Штэдлер), з Расіі (Яўгеній Папоў, Вольга Сedaкова, Марына Зоркая) і з Украіны (Аляксандр Ірванец). Сустрэча праходзіла ў Міжнародным адукацыйным цэнтры, амаль на ўскраіну горада, "бэзавым адвечоркам на краю стагоддзя". Апошняя паэтычнае вызначэнне — з цудоўнай кніжкі Арлова "Фаўна сноў"... Круглая белая зала, шкло і квадратныя канструкцыі недзе ўверсе над галавою. "Вось сімвал твой, забыты краю родны!" — падумалася тады мне чамусьці словамі знакамітага кніжніка Максіма. Нібыта духі і іншых, зацікаўленых тэмаю пісьменнікаў насіліся ў зале каля нас.

внутри"; "Я северную арфу//последний раз возьму//и музыку слепую,//прощаясь, обниму..."; "Как молнии мгновенные деревья//и разветвленные, как дуб..."

Больш за тое, этыка паводзінаў, маральныя ідэалы герояў вершаваных блокаў ("ільдзінаў", каштоўных "крышталаў") Вольгі Сэдакавай — таксама аднаведная гэтай суровай паўночнай эстэтыцы: "Мужество есть лучшее, чем жизнь"; "Всегда есть шаг, всегда есть ход, всегда есть путь"; "Мне нравится Тристан, когда//он прыгает из башни в море,// поступок этот — как звезда://мы только так избежим горя, // отвагой чище, чем вода"... Усё сказанае датычыцца і лірычнага "я" аўтаркі, яе душы-сведкі, вяўнічай і мудрай адначасова. Гэта дакладна можна праілюстраваць урыўкамі з верша "Начное шитье", з кранальным, зусім беларускім словам "рушнік" у радках паміж іншых:

*Нам нужен, ты знаешь, рушник или холст —
скрипучий, прекрасный, сверкающий мост.
<...>*

*Как древний герой, выполняя задание,
из сада мы вынесем яблоки ночи
и вышьем, и выткем свое мироздание...*

Між іншым, менавіта спалучэнне традыцыйна мужчынскай мужнасці і жаночай слабасці, пяшчоты, або, як вызначае сама паэтка гэтую катэгарыйную пару, "смеласці і міласці" — дапамагае натуре аўтара не загрубець, не ўпасці ў лютаць, не быць Сланом у Боскім садзе, тым, што "направлял ограды" ў іншым яе вершы... "Кто знает смелость, знает и милость, // потому что они — как сестры..." — сцвярджае паэтка.

Але вернемся да вызначэння "Крышталёвы сад" у дачыненні да вобразнай структуры паэзіі Вольгі Сэдакавай. Праз многія яе вершы залатымі змейкамі, змейкамі белай і чорнай: Крышталёвы Сад, — праходзяць гэтыя нізкі вобразаў, метафараў, асацыяцый. Крышталі, лёд, шкло, вада, люстэрка, сапфіры, каралі, "праздедавы пярсцёнак", "тысяча каляровых камянёў" — і сад, галіны, лісты, дрэвы (дуб, сасна, яліна), кус-

ты, дуг і зноў сад, сад, "сады ў глыбіні"... Выява дрэўнага ліста — большага за арачнае акно — упрыгожвае вокладку другой кнігі паэтки "Врата, окна, арки". Халодная сінь неба падкрэслівае строгаць малюнка, і ўсё абяцае гульні па правілах (старых, універсальных і крыху рамантычных).

А яшчэ ў вершніцы-паэтки Сэдакавай, нязвычай для нашай жаночай паэзіі вястункі, вандроўніцы і ахоўніцы, ёсць цудоўны вобраз "геральдычнага саду". Там цвіце вінаград і ў прадчуванні цяжкіх спелых ягадных гронак (успомніце выявы старадаўніх гербаў: гронка і кучаравыя лісты) весела трымцяць галіны, і чуюцца нейчы адказ: "Іду!"... Сад з геральдычных дрэваў на планеце Зямля! Як прыгожа! (Аднак мне здаецца, што яго ўжо "купілі" і па-гаспадарску высакаюць...).

Калі ўзгадаць верш "Дзяцінства", чацвёрты ў "Старых песнях", — сам "Нехта" (Бог) выйшаў да яе з Саду і стаў, усміхаючыся:

*Ты не забудь меня, Ольга,
а я никого не забуду.*

Гэты пракаветны вобраз — Сад магчымасцяў — можна, з пункту гледжання паэзіі і духоўнай этыкі, назваць садам універсальных каштоўнасцяў чалавецтва. Але зямная арыстакратыя катастрафічна хутка губляе сваю моц і адыходзіць у мінулае як клас. А шкада! У хрысціянскай іканаграфіі, да прыкладу, ёсць выявы Хрыста ў адзенні імператара, у строях грознага сонечнага ваяра, а некаторыя сярэднявечныя рыцары нават выводзілі свае арыстакратычныя радаслоўныя ад Хрыста, які, як даводзіць Біблія, сам не быў прасталюдзінам...

Першы самвыдатаўскі зборнік Вольгі-вершніцы называўся "Дзікая шышына". (Вольга Вершніца — гэтая адвольная інтэрпрэтацыя прозвішча паэтки належыць майстру на падобнага кшталту трапныя мянушкі Знічу. — Рэд.)

З цягам часу, пасля больш блізкага знаёмства з творчасцю незвычайнай рускай паэтки Вольгі Сэдакавай, у мяне нарадзіўся яшчэ адзін верш пра яе. Мяне ўразіла не толькі цэласная дваістасць яе натуре (магутнасць і ахвярнасць, "смеласць і мі-

На вячэрніх чытаннях другога дня гучалі вершы Вольгі Седакавай у выкананні аўтаркі. Яе стыль — самазабыццё, гэтак спывае салоўка... Паэтка адкрыла ў той вечар нам, параўнальна нешматлікім прысутным у той круглай зале, адну тайну. Ёсць, як пацвердзіла яе паэтычная практыка, мова, якая можа быць названая агульначалавечай. І паэтка ўпэўнілася ў гэтым, чытаючы пераклады сваіх вершаў на нямецкую мову, якую яна добра ведае, а таксама размаўляючы з чытачамі перакладаў яе вершаў на іншыя нацыянальныя мовы. Не ўсё губляецца пры перакладзе, самае істотнае — застаецца. “Наш час — крытычны, — гаварыла яна. — І таму стан сучаснага мастацтва патрабуе “выкшталцонай” думкі”. Нешта старадаўняе і вострае, як меч, бліснула мне ў словах гэтай мілай ваяркі Вольгі Седакавай.

Гэта — парадокс: у мастацтве цяпер пануюць і ўсё больш набіраюць сілы моцныя пачуцці, нават інстынкты, а зусім не дасканалыя, “арыстакратычныя” думкі! Думкі, як у Седакавай, пра слова, што “царская одежда”; пра міласэрнасць, што “легче всех дел” на свеце; пра “жизнь, укорененную в веках”...

Княгіня Вольга, кніжніца і вершніца! Гэта жыццё, гэта заўсёдны выбар, гэта галіны магчымага развіцця, урэшце, гэта ВАШ Сад і паэтычны Рай.

*“Вольга!” — ускрыкну я ціха,
Быццам бы “Воля!” і “Нельга!”...*

Людка СІЛЬНОВА